

A Glossary of Rare and Non-standard Sanskrit Words of The Kathāratnākara of Hemavijayagaṇi (1600 A.C.)*

H. C. Bhayani

अहिफेन २७१ G. अफीष

Opium (Sanskritized back-formation with popular etymology)

आडक २८५ G. आडो=हठ 'Obstinate insistence or demand'.

इहत्य २९८ अत्रत्य

उच्छाल् ६१ उछाल्वुं 'to throw up'

उत्फालित १०५ 'taken a jump', G. उकाळ 'effervescence'. See फाल

उत्पाट्य २२३ G. उपाड्वुं 'to lift'

उद्धारक १००, १२१ G. उधार 'purchasing on credit'

उपलक्ष् २४७ G. ओळख्वुं 'to recognize'

ऊर्मिका ११३ 'ring'

औचिति ७६ औचित्य

कक्कर ९४ G. कांकरो 'pebble'

कङ्कलोह १५३ 'steel'

कच्चोलक २६ G. कचोळुं '(glass) bowl'

कटेल २८१(?)

करपत्र ८७ G. करवत 'saw'

कपाट ३१ G. कमाड 'door'

कर्कोटक २६५ G. कंकोडा 'a kind of vegetable'

कल्ये ११४ G. काले 'tomorrow'

काकतुण्ड ९ 'charcoal'

काञ्जिक ३४ G. कांजी 'sour gruel'

कासर २७६ (?)

कुटुम्बिनी १८१ G. कणबण 'peasant woman'

कुल्लरिका १५७ G. कुलेर 'a preparation of wheat-flour, molasses and ghee'

केकराक्ष २२० 'cross-eyed'

* Edited by Vijayamunichandrasūri. To be shortly published.

- कोटपाल १२९ G. कोटवाळ 'town-guard'
 क्षिप्रचटिका २६५ G. खीचडी 'a preparation of rice and pulse(Sanskritized back-for- mation, with a popular etymology). See खिच्चडिका
 क्षुल्लिका १५२ 'female disciple'
 खट्वा ५९ G.खाट 'charpai'
 खदखद् २२० G. खदखद 'boiling sonnd of the water in which rice etc. is being cooked'
 खाट्कृ १४१ G.खटकवुं 'to rankle'
 खातिका १९०,२९९ G. खाई 'ditch'
 खारिका ६५ G. खारेक 'dry date'
 खिच्चडिका २२० G. खीचडी 'khicri'
 खोरक २६ 'bowl'
 गन्त्री १०३ G. गाडी 'cart'
 गल्ल २६० G. गाल 'cheek'
 गृहगोधक २१८ G. घरोळी 'house lizard'
 गोधा १५५ G. घो 'lizard, iguana'.
 ग्रहिल २४३ G. घेलुं 'mad, possessed'
 घट्ट १४८ G. घाट 'a landing place, steps leading to the river-water.'
 घट्ट ५२ अरघट्ट. G. र्हेट 'Persian wheel'
 घर ९० G. घंटी 'grind stone'
 चट् २७२ G. चडवुं 'to climb'
 चन्द्रोदय २८१ G. चंदखो 'canopy'
 चारबी ६५ some kind of dry fruit
 चारुली ६५ G. चारोळी 'a kind of dry fruit'
 चिपटक्ष २२० 'having eyes with gummy secretion'. (Compare G. चोपडा)
 चिपट १८८ 'flat-nosed'. G. चपटुं 'flatened, flat'
 चिर्भटी १४७ G. चौभडी 'sort of cucumber'
 चूरिमक ५५ २८५ G. चूरमुं 'a sweet-dish prepared by pulverizing baked wheat flour'.

चैत्यपरिपाटी १९८ चैत्य प्रवाडी 'taking a round of places of pilgrimage'
छोटन ३२ G. छोडवुं 'to untie'

जटित-शृङ्खल ३१ 'with the door chain attached (for closing the door).
(G. सांकळ जडीने)

जाहक १४५ 'hedgehog'

जोत्कार २८९ H. जोकार 'greeting'

झर् २८५ G. झखुं 'to treacle, drip, scatter'

झारिका ११४ G. झारी 'water-pot with snout'

झीमिणी २०६ name of a folk dance, the accompanying song and its metre. The word occurs as धिदिणि in Old Gujarati. It may be a forerunner of the Gindoli song current in the present-day Rajasthan.

टल्लिका २०९ G. टल 'baldness'

डम्भ ९ G. डाम (डम्भ्यते, १३९, दम्भन ८) 'burning, cauterizing'

ढौक् २९१, २९३ 'to bring to, to offer as present'

तुरुष्क २२६ G. तुर्क, तरकडो 'A Muslim'

दन्तधावन १४६ G. दातण करवुं 'cleansing the teeth'

दवरक १५७ G. दोरो, दोरडी, दोरडुं 'cord', 'rope'

दाघ १३३ G. दाघ 'burning'

धनिक ८४, ११८, १२६, १८९, २७३ G. धणी 'husband, owner'

धाटी १९२, २४८ G. धाड 'decoity'

धौतिक २६९ G. धौतियुं 'loin cloth'

नक्र २३, २७, ६०, १२६ etc. G. नाक 'nose' (Sanskritized)

नटित ४५ 'overwhelmed, effected'. (Pk. नड)

निर्धनिकं २९३ G. नधणियातुं 'without an owner' (see धनिक)

निःशूक १४१ 'mereiless'

नीरङ्गी २०५ 'veil' (DN. 4.31)

पटकुटि १८ 'tent'

पट्टकूल २९८ G. पटेलुं 'a silk sari prepared by the tie-dye technique'

पपट २९५ G. पापड 'thin cake of pulse'

- पस्तिका ६५ G. पस्ता 'pistachio'
 पातसाहि १२६ G. पातशाह, बादशाह 'A Muslim ruler'
 पापर्द्धि ९३ G. पारधी 'hunting'
 पापवान् २८९ G. पापी 'sinner'
 पालनक २६७ G. पाळणु 'cradle'
 पाली २६५ sixteen different meanings are noted, a large part of
 which are from Gujarati
 पुट ५८, १५८ G. पड 'fold, layer'
 पुत्तलक १५८, २६० G. पूतळु 'effigy', 'statue'
 पुष्पदन्तौ १०५ 'sun and moon'
 पूपिका २८५ G. पूडी
 पृष्टिवाह २७ G. पोठियो 'bull as a beast of burden', 'pack-bull'
 पेटी २०० G. पेटी 'box'
 प्रसेवक ६५ 'pouch'. Marathi पिशवी 'hand-bag'. Pk. पसेवय
 प्रातिवेशिक ५२ G. पाडोशी 'neighbour'
 प्राध्वर २४ G. पाधरुं 'straight'
 प्राभृत १६८ 'gift'
 फाल २८५ G. फाळ 'jump'
 फुल्लगल २५९ G. फुल्लेगल 'swollen cheeks'
 बदाम ६५ 'almond'
 बप्प २८५ G. बाप lit. 'father' (term of endearing address to a male
 child)
 बीटकं १९६, २५६ G. बीडुं 'betel roll'
 बुड ८८ G. बूडवुं
 बूचिको १८९ G. बूचो 'crop-eared, earless'
 भङ्गिका २७१ G. भांग 'bhang'
 भट्ट २८७ G. भाट 'bard'
 भरडक १२३ a Śaiva monk', भरटक २२४
 भाटक ८६ G. भाडुं 'rent'
 भोजनवारक २३५ भोजनवार 'feast' (cf. G. जमणवार)

- मठिका १८ G. मढी 'monastery, cell'
मणिकारक २१३ G. मणियार 'jeweller'
मन्दाक्ष ५२ मंदाक्ष्य २८० 'shame'. Pk. मंतक्ख (DN. 6.141)
महार्घ २८९ G. मोंघुं
मान्द्य १३४, १५२ G. मंदवाड 'sickness' (G. मांदुं 'sick')
मार्गण ७५, 'asking, begging' (G. मागणुं)
मुद्गल २५१ G. मोगल 'a Muslim ruling dynasty'. Here 'kind of spirit, like ghost, goblin etc.'
मुष्टि-जटित १५३ G. मूठ जडेली 'joined with hilt'
मोट् ११२, २५३ H. मोडना, G. मरोडवुं 'to turn aside, to wrench, to bend'
यवनिका २७४ 'curtain'
रक्ष १०३, २०४ G. राखवुं 'to keep in reserve'
रक्षा (दवरकरक्षा) २११ G. राखडी '(thread tied as) amulet'
रक्षा १८९ G. राख 'ashes'
रजस्त्राण ९ 'mosquito curtain'
रन्धनकारि २८९ G. रंधण 'female cook'
रब्बा G. राब 'gruel'
राजपाटी २० G. रजवाडी 'royal procession'
राटि १८९ G. राड 'quarrel'
रिड्डु २८५ G. रीखवुं 'to crawl'
लपनश्री २४५ G. लापशी 'a sweet dish prepared from wheat flour or groats' (Sanskritized back-formation with popular etymology)
वक्षारक २२ G. वखार 'store room'
वप्ता १२६ G. बापा 'father' (Sanskritized with a popular etymology)
वागुरिक १४६. G. वाघरी 'bird-catcher'
वातूलपूल २९८ 'a gust of strong wind ?'
वासिनिका २३६ 'pouch'. G. वांसळी 'a pouch for money etc. usually tied on the waist'
विगोप् ११०, १४८, २८१ 'to harass, to publicly censure'. G. वगोववुं

- विरूप १८१ G. बूरं 'ill'
 विभात १२२, १३८ G. वहाणुं 'morning'
 वीक्षा २४ 'understanding, grasping'
 वैकालिक २८५ G. वाळुं, H. व्यालू 'evening meal'
 व्यवहारी २७४ G. वेपारी 'trader'
 व्याघुट् = H. बाहुरना 'to return' (व्याजुघोट ११, २६५)
 शरट् २०९, २१० G. सरडो 'chameleon'
 शुद्धि १९२ 'news'
 शृङ्गारित १६८ G. शण्णार्युं 'decorated, adorned'
 श्रीफल २८४ G. श्रीफळ 'cocoanut'
 सङ्घाटक १६३ G. संघाडो 'a company, a body'
 सज्ज २८३ G. साजुं 'restored to health after illness, recovered'
 सञ्चल १३१ G. संचळ 'stirring, slow movement'
 सत्यापय १५५, २५३ 'to prove truthful, to vouch'
 समर्घ २८१ G. सोंघुं 'cheap'
 सम्भला ५२ वेश्या 'unchaste woman'
 सर्वरसं २३९ G. सबरस 'salt'
 सादि १५२ 'horseman'
 साधु १५५, २४७ G. शाह, H. साहु 'merchant'
 सारणी ६३ G. सारण 'canal'
 साहि १२६ G. शाह 'A Muslim ruler'
 सूत्रकण्ठ ८० ब्राह्मण
 सूत्रधार १२४ G. सुथार 'carpenter'
 हक्कित १३९ G. हाक्यो 'challenged'
 हण्डिका १९० G. हांडी 'pot'
 हम्भाख १४१ G. भांभखुं 'belowing'
 हरगृह १२१ श्मशान
 हसन्ती ९ 'a portable fire-place (G. सगडी)

SOME NOTEWORTHY EXPRESSIONS

कुर्वन्नास्मि ३५९५ G. करुं छुं (present progressive) 'I am doing', वहन्नास्मि ४३ G. वहुं छुं. 'I am carrying', पतन्नास्मि १३ G. पडुं छुं. 'I am falling', व्रजन्नास्मि २६७ G. जाउं छुं 'I am going', गच्छन्नास्मि २८३ G. जाउं छुं 'I am going'.

माऽसौ पश्यन् भूयादिति ९५ G. स्खे ए जोतो होय 'lest he may be seeing it'

स्वमुखे थूत्कर्तुं दास्यति १५ G. पोताना मौमा थूक्वा देशे 'allow to spit in his mouth'

अद्य कल्ये २८१ G. आज काल lit. 'today and tomorrow', 'now-a-days' शिरसि चटिष्यन्ति १२ G. माथे चडसे lit. 'will mount on the head'; 'be dominating, demanding'

दत्ततालक २२, १८ G. ताळुं दीधेल 'locked'

शृङ्खलां च दत्वा, २७, २७२ 'having attached the door-chain to close it' खात्रं पतितम् २० G. खातर पड्युं 'the house was broken, burgled'

पृष्ठे लग्नः १९१ G. पूठे लाग्यो 'pursued'

वैरं ला १०३ G. वैर लेवुं 'to take revenge'

पश्चाद् वल्- ४, ११, २४ G. पाछुं वळवुं, 'to come back, to return'

कपाटखाट्कृति १११ G. कमाड खडखडावुं 'knocking at the door'

ककचमोचन २८, करपत्रमोचन ८ G. करवत मुकाववी 'commit ritual suicide by getting cut the throat with a saw on the banks of the Ganga so as to get one's wish fulfilled in the next birth'

हिमालयगलन २१६ G. हेमाळो गलवो 'to go to Himalaya and commit suicide in the cold to repent some sin committed or to get some unfulfilled desire fulfilled in the next birth'.

घटवादन १५५ G. घडियाळं वागवां 'striking the night watch'

मषीकूर्चकं दा ३०० G. मशनो कूचडो देवो. Literally 'to blacken by smearing with a brush of soot', signifying metaphorically stigma, blame or censure brought. A common expression in Pk. and Ap. literature.